

ЛОКАЛЕН ЕКОНОМСКИ  
ПЛАН ЗА РАНЛИВИ  
КАТЕГОРИИ НА ГРАЃАНИ,  
ПОВРАТНИЦИ И ЧЛЕНОВИ  
НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА ЗА  
ОПШТИНА ГАЗИ БАБА

Оваа публикација е подготвена како дел од проектот „Пат кон отпорност и реинтеграција на ранливите семејства во заедницата што ја спроведува конзорциум од организациите: Македонски центар за меѓународна соработка-МЦМС, Нексус – Граѓански концепт, Иницијатива за европска перспектива-ИЕП, Хоризон Цивитас и Плеиадес. Проектот е поддржан од Глобалниот фонд за ангажираност и отпорност на заедницата-ГЦЕРФ.

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на авторот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на ГЦЕРФ или другите организациите што ја спроведуваат програмата.

Автор: Горан Велески

април - мај 2022

## Содржина

Резиме .....	3
Методологија за изработка на Економскиот план за реинтеграција во општеството во општина Гази Баба .....	5
Основни податоци за општина Гази Баба .....	5
Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на повратници и на членовите на нивните семејства .....	7
Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки .....	9
Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот .....	9
Кариерно насочување.....	10
Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето .....	11
Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни компании .....	12
Самовработување .....	13
Препораки.....	14

# Локален економски план за реинтеграција во општеството на повратниците и членовите на нивните семејства во општина Гази Баба

---

## Резиме

Ресоцијализација, рехабилитација и реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства во нивните матични земји е комплексен процес, кој треба да биде добро конципиран пред неговата реализација, да биде поддржан и реализиран од мултидисциплинарен тим на стручни лица и кој бара активно вклучување на државата, локалната заедница и граѓанскиот сектор.

Потребен е приспособен пристап за секој повратник или член на неговото семејство, преку креирање на индивидуални планови, затоа што различните индивидуи условуваат потреба од различни интервенции и мерки.

Многу од луѓето кои заминаа да се борат на Блискиот Исток, по враќањето во нивните матични држави може да претставуваат потенцијален безбедносен ризик, меѓутоа со преземање на соодветен систем на мерки и активности, вклученост на сите општествени чинители постојат реални шанси за успешна реинтеграција. Всушност повеќе истражувања тоа го покажуваат. Имено, иако општеството смета дека враќањето на повратниците во матичните земји може да претставува закана за потенцијална опасност, сепак повеќе направени студии не охрабруваат дека перцепциите и ризикот реално се на многу пониско ниво. На пример, една студија покажува дека еден од 300 повратници ќе се вклучи во терористички напад откако ќе се врати дома. Истражувањата на Томас Хегхамер, академик од Норвешка, покажуваат дека околу 10% од повратниците би станале домашни терористи откако ќе се вратат во својата матична земја. Но, преку неговите подоцнежни истражувања, заклучил дека само 0.002 проценти од повратниците би биле насилни. Студија во САД покажува дека е мала веројатноста повратниците да предизвикаат напади во матичните земји, од причина што се под постојан надзор на безбедносните органи. Согласно наведеното, може да се заклучи дека ризик секако дека постои, но мора рационално да се анализираат состојбите, со цел да се намали стравот во општеството, стигматизацијата и неприфаќање на повратниците во заедницата.

Главна цел на реинтеграцијата како процес е повратниците и членовите на нивните семејства да добијат граѓански статус, да добијат одржливо вработување и приходи<sup>1</sup>. Работниот третман е еден од условите за успешна реинтеграција.

Дебатата за социјалната вклученост на ниво на Европска Унија ја препозна важноста на вработувањето како средство за успешна интеграција и намалување на сиромаштијата, но и тоа дека со вработувањето не се решаваат сите проблеми. Постои јасна потреба да се одржи и зајакне социјалната заштита, како и промоција на пристапот за вработување за ранливите групи.<sup>2</sup>

Пред да се пристапи кон процесот на економска реинтеграција, нужно мора да бидат исполнети одредени предуслови за нејзина реализација, како што се обезбедување лични документи, оценка на целокупната здравствена состојба, социјална и здравствена заштита, услови за предучилишно, основно и средно образование, домување, заштита од дискриминација и почитување на правата, како и психолошка поддршка и социјализација.

Повратниците и членовите на нивните семејства треба да ги добиваат оние достапни услуги и мерки кои најдобро одговараат на нивните индивидуални потреби, а во одредени ситуации и дизајнот на одредена услуга или мерка треба да биде прилагоден на потребите на одредена индивидуа.

Планското постапување и континуирано следење се клучни за успешна економска реинтеграција, а во рамките на процесот треба да бидат вклучени активности како што се: идентификување на предизвиците со кои што се соочуваат на пазарот на трудот, кариерно насочување преку кариерни советници, јакнење на квалификации и вештини поврзани со вработувањето, субвенционирано вработување и обуки во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатие) или општествено одговорни компании и/или самовработување.

Остварување на целите за социјална еднаквост и социјална вклученост на таргетираните целни групи се овозможува преку промовирање на реинтеграцијата во образованието, обуката и вработувањето, како и нивното вклучување во општи програми за обука и услуги на пазарот на трудот.<sup>3</sup>

Одговорни субјекти за реализација на економската интеграција на повратниците и нивните семејства на локално ниво се Општина Гази Баба, Центарот за вработување Скопје, локалните општествено одговорни претпријатија, локалните граѓански

---

<sup>1</sup> Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration standard (UN, 2006).

<sup>2</sup> Access to employment for vulnerable groups, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2002

<sup>3</sup> Career Guidance, International Labour Organisation, 2006

организации со социјална мисија (социјалните претпријатија), локалните понудувачите на сертификирани обуки на возрасни, Центар за социјална работа-Скопје и средните стручни училишта на локално ниво.

## Методологија за изработка на Економскиот план за реинтеграција во општеството во општина Гази Баба

Економскиот план за реинтеграција на повратниците и членовите на нивните семејства во општеството во општина Гази Баба е подготвена со систематско собирање, организирање и синтетизирање на достапните информации.

Истражувањето беше насочено кон разбирање за контекстот во земјата на национално и локално ниво, како и приоритетите и трендовите на економската интеграција на повратниците и членовите на нивните семејства. Исто така, подеднакво важно, се идентификуваа јазовите со кои се соочуваат и кои треба да се решат за време на понатамошната економска интеграција.

Активностите вклучуваат анализирање на постојната литература, анализа на секундарни податоци и креирање референтна листа, така што сите документи се организирани и лесно достапни.

Анализата на постојната литература релевантна за економска интеграција вклучуваше: разгледување на постојната регулатива, стратешките документи, акциските и оперативните планови, извештаите за имплементација, новинарски текстови и сл. Исто така, се разгледуваше научна литература од практиките во другите држави и локални заедници кои се соочуваат со овој проблем.

По анализирање на постојната литература се започна со анализа на јавно достапните податоци како што се демографските податоци, економските податоци, социјалните податоци, образовните податоци, како и податоците од пазарот на трудот. Податоците се користеа со цел да се согледа состојбата и да се предложат политики/мерки за економска интеграција засновани на основа на податоци.

При изработката на Економскиот план за реинтеграција на локално ниво се користеа сознанијата од драфт-Истражувањето за можностите на пазарот на трудот кое се спроведуваше во периодот пред подготовка на економските планови.

## Основни податоци за општина Гази Баба

Општина Гази Баба се наоѓа во северниот дел на Република С. Македонија, во источниот и југоисточниот дел на Скопската котлина и Градот Скопје. Општината претставува

најголемата индустриска зона на градот Скопје и државата, каде се создава една третина од општествениот производ .

Во состав на општината се наоѓаат селата: Инџиково, Сингелиќ, Стајковци, Смилковци, Црешево, Виниче, Булачани, Раштак, Страчинци, Брњарци, Трубарево, Гоце Делчев, Јурумлери и Идризово.

Според податоците од Државниот завод за статистика година бројот на жители во општина Гази Баба изнесува 72.617. Демографската структура на општина Гази Баба по етничка припадност е претставена со Македонци 73,5%, Албанци 17,3%, Срби 2,9%, Роми 2,9%, Турци 0,8%, Власи 0,3%, Бошњаци 1,0% и други 1,3%.

Во рамките на територијата на општина Гази Баба егзистираат 53 граѓански здруженија кои покриваат најразлични сфери на општественото живеење на граѓаните во општината, меѓу кои најпознато здружение е СОС Детско село, во кое се згрижени деца без родители, а во склоп на истото функционира Ресурсниот Центар за ран детски развој и развој на микро и мали фирми.

На територијата на општината функционираат седум државни факултети: (Шумарски факултет, Земјоделски факултет, Факултет за дизајн и технологија на мебел, ПМФ, Ветеринарен факултет и Факултет за безбедност) и еден приватен факултет – Американски универзитет во Европа-ФОН. Општината има 12 детски градинки, 11 основни училишта, 5 средни училишта, едно средно училиште за деца со посебни потреби, еден центар за сместување на средношколци и еден центар за сместување на студенти – Стив Наумов.

Економската структура на општина Гази Баба се базира на неколку носечки сектори; трговија на големо и мало, поправка на моторни возила и мотоцикли 35%, преработувачка индустрија 12,8%, градежништво 6,9%, стручни, научни и технички дејности 6,1% и хотелиерство и угостителство 4,3%.<sup>4</sup>

Во структурата на вработени во општина Гази Баба во 2018 и 2019 година по националната класификација на дејностите (приватен сектор), најголем дел од жителите на општината се вработени во преработувачка индустрија, трговија на големо и мало, транспорт и складирање, земјоделе, комунални дејности и градежништво.<sup>i</sup>

Во однос на невработеноста во општината се бележи голем пад на невработеноста од 33% во 2002 година, на 20% во 2016 година. Во структурата на невработени лица во општината, доминираат лицата без образование и со основно образование 34%, со завршено и незавршено средно образование 28% и со високо образование и повисок степен на образование 10%.

---

<sup>4</sup> Бизнес мрежа –таргет Груп, Датабаза на сектор за ЛЕР и ИКР, 2018 и 2019 година

## Ресоцијализацијата, рехабилитацијата и реинтеграција на повратници и на членовите на нивните семејства

Реинтеграцијата се дефинира како процес на повторно вклучување на лицето во група или заедница, односно процес кој му овозможува на повратникот повторно да учествува во социјалниот, културниот, економскиот и политичкиот живот во неговата држава.

Процесот на реинтеграција мора да биде систематизиран процес (од методолошки и институционален аспект) заснован врз детално разработени планови и програми, кои ќе гарантираат успешност, одржливост, со обезбедени финансиски и човечки ресурси.

Националниот план и процедурите за реинтеграција, ресоцијализација и рехабилитација на повратници од странски војски и членови на нивните семејства, усвоени од страна на Владата на Република Северна Македонија се општа рамка на сите мерки и активности, кои треба да се преземаат од страна на институциите во државата. Планот има за цел да обезбеди единствен и севкупен пристап во работата со повратниците и нивните семејства.

Во рамките на целиот процес се развиваат специфични планови и програми кои обезбедуваат терапевтска и психолошка поддршка, образование, стручно оспособување, вработување, спорт и физички вежби, пристап до културни активности, здравје, грижа и унапредување на социјалните односи. Програмите треба да бидат флексибилни, односно лесно прилагодливи на специфичните потреби на индивидуата врз која се спроведува третманот, затоа што секоја личност реагира различно поради различни физички, психолошки, интелектуални карактеристики и верувања, а пред се поради фактот дека станува збор за една специфична категорија на луѓе од висок ризик. Притоа програмите и плановите треба детално временски и редоследно да ги предвидат активностите кои треба да бидат преземени за успешно да се реализира планираниот процес.

Систематско дејствување и волја за соработка на сите повикани општествени субјекти, може да ги даде посакуваните резултати.

Без пристап до активности кои генерираат приходи со кои повратниците ќе можат да ги задоволат своите основни потреби, реинтеграцијата не би била успешна. Обезбедувањето на финансиска самостојност на повратниците и на членовите на нивните семејства е суштински елемент во процесот на реинтеграција. Психосоцијалната поддршка мора да биде проследена во текот на целиот процес на реинтеграција, затоа што само стабилна психосоцијална благосостојба на повратникот може да биде основа за успешна реинтеграција. Враќањето на поранешните борци и на членовите на нивните семејства во



својата матична земја може да биде придружено со чувство на срам, загуба, неуспех, дезориентација, анксиозност, несигурност и стрес, кои можат да го попречат процесот на реинтеграција.

Друга неопходна компонента за успешна реинтеграција е мотивацијата на повратникот и негово активно учество во процесот на реинтеграција. За таа цел, мора да постои советување и информирање на целните групи уште пред пристигнувањето во својата земја, како и индивидуален пристап за ресоцијализација на секој поединец.

Имплементацијата на плановите и програмите за реинтеграција зависи од повеќе фактори, но најмногу од институционалните капацитети за спроведување на целиот процес, финансиските ресурси, правната рамка и менталните прилики во општеството.

Како што беше наведено погоре, финансиската самостојност на повратниците и на членовите на нивните семејства е од големо значење за целиот процес на реинтеграција. Работниот третман не само што ќе го поттикне поединецот на усвојување на нови вредности, ставови и вештини, туку и дополнително ќе го охрабри во целиот процес преку обезбедување на негова самостојност и независност во општествениот систем.

Економската реинтеграција треба да отпочне откако ќе бидат надминати предизвиците, односно проблемите со кои се соочуваат повратниците по враќањето во земјата или по издржувањето на казната затвор, односно да биде обезбедено сместување, здравствена заштита, поддршка околу обезбедување на лична и медицинска документација, правна помош и психолошка поддршка.

Локалниот економски план ќе даде посебен осврт на мерките и активностите за економската реинтеграција, како посебен сегмент од целиот процес на реинтеграција. Во рамките на документот ќе бидат опфатени и можностите за образовните квалификации и вештини кои би можеле да ги стекнат повратниците и членовите на нивните семејства, како важен предуслов за да најдат вработување, но и за успешна целосна интеграција.

## Економска реинтеграција – Стратешка цел и мерки

Концептот на економска реинтеграција се однесува на еднакви можности и инклузивен пазар на труд за сите поединци без оглед на нивниот пол, возраст, ниво на образование, социо-економски статус или географска локација. Работниот ангажман е високо ценета активност, која обезбедува можности за социјална инклузија и постигнување на економска самооджливост. Стратешка цел на планот за економска реинтеграција е обезбедување на можности за професионален развој, пристојно вработување и приходи на повратниците и членовите на нивните семејства.

Стратешката цел ќе се реализира преку услуги и мерки за активација на пазарот на трудот, како што се: идентификување на бариерите со кои се соочуваат на пазарот на трудот, советување и овозможување на информации за кариера, насочување за формално и неформално образование, обуки во училишта и/или на работно место, развој на вештини потребни за барање работа, асистенција при барање на работа, субвенционирано вработување и самовработување.

Главни актери во економската интеграцијата на повратниците и нивните семејства на локално ниво се Општина Гази Баба, Центарот за вработување Скопје, локалните општествено одговорните претпријатија, локалните граѓански организации со социјална мисија (социјалните претпријатија), локалните понудувачите на верификувани обуки на возрасни, Центарот за социјална работа-Скопје и средните стручни училишта на локално ниво.

Реализацијата на активностите за економско јакнење и вработување за повратниците и членовите на нивните семејства ги вклучува следниве мерки:

### Идентификување на бариерите со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства на пазарот на трудот

Преку идентификација на бариерите на индивидуално ниво треба подобро да се разберат факторите кои негативно влијаат врз вработливоста, се со цел да се обезбеди еднаквост во пристапот и користа од активните политики за вработување. Бариери со кои се соочуваат повратниците и членовите на нивните семејства се: непостоење на адекватно образование, непостоење на работно искуство, потреба од грижа за членовите во фамилијата, екстремно лоша финансиска состојба, неформална работа, лимитиран пристап до образование, лимитирана здравствена и социјална поддршка, недостаток на доволно информации за можностите, стигматизација, недостаток на можности за егзистенција, обесхрабреност и друго.

Идентификацијата на предизвиците треба да биде дел од индивидуалните планови за кариерен развој, како активност која е неопходна и претставува предуслов за отпочнување на кариерното насочување преку кариерни советници.

Агенцијата за вработување има ограничен пристап до повратниците и нивните семејства на пазарот на трудот и затоа вклучувањето на локалната заедница, граѓанските организации и локалниот приватен сектор може да биде ефективно. Навремената детекција на предизвиците и брзата активација на пазарот на трудот, може да има клучна улога при нивната вработливост.

## Кариерно насочување

Кариерното насочување<sup>5</sup> е услуга која е тесно поврзана со индивидуалните планови за кариерен развој и треба да им помогне на ранливите категории на пазарот на трудот да управуваат со нивните кариери и да го направат правилниот избор во образованието, обуките и пред се изборот на соодветното занимање. Кариерното насочување е значајно за остварување на економската интеграција, бидејќи истото би имало влијание на активностите за остварување на целите на доживотното учење и врз резултатите на пазарот на труд.

Кариерното насочување вклучува информации за кариерата, кои се потребни за планирање, добивање и зачувување на работното место. Тоа вклучува информации за занимања, вештини, патеки за кариера, можности за учење, трендови и услови на пазарот на трудот, образовни програми и можности, институции за обука, владини и невладини програми и услуги, како и можности за работа. Кариерно насочување ќе им помогне на лицата да ги осознаат своите цели и аспирации, да го разберат нивниот сопствен идентитет и да донесуваат информирани одлуки. Исто така, треба да им помогне да ги разјаснат нивните непосредни цели за вработување, да ги дознаат можностите за работа и обука, како и да се обучат за подготовка на CV, мотивациони писма и вештини за интервју.

Кариерното насочување претставува елемент на ефективно доживотно учење и активација на пазарот на трудот. Со оглед на тоа што македонскиот систем за образование и обука се реформира за да се усогласи со барањата на пазарот на трудот, кариерното водство станува сè поважно. Обезбедувањето на квалитетно кариерно насочување претставува предизвик, имајќи го во предвид културниот контекст, структурата на пазарот на труд и институционалните способности на земјата.

---

<sup>5</sup>Во некои земји термини како што се „советување за кариера“, „развој на кариера“, „кариерни информации, совети и насоки“, „професионално советување“ или „стручно насочување“ се однесува на опсегот на активности што овде е вклучен во рамките на поимот кариерно насочување.

Оваа услуга вклучувајќи ги и индивидуалните планови за развој, не е адекватно обезбедена од јавните институции, поради слабите капацитети и преставува јаз во економската интеграција, па затоа се потребни дополнителни ресурси за имплементација на истата.

Општина Гази Баба преку блиска соработка со граѓанските организации, институциите (пр. Центарот за вработување, Центарот за социјална работа, локалните средни стручни училишта, центрите за образование на возрасни и др.) и работодавачите треба да обезбеди услуги за кариерно насочување преку кариерните советници. Кариерните советници треба да изградат доверба со повратниците и членовите на нивните семејства.

### Јакнење на квалификации и вештините поврзани со вработувањето

Обуките имаат за цел да ги подобрат вештините и квалификациите на повратниците и членовите на нивните семејства за нивна поуспешна интеграција на пазарот на труд. Кај лицата кои имаат неадекватни вештини за пазарот на трудот, обуката претставува единствена и неопходна мерка за долгорочна економска интеграција. Стручните обуки обезбедуваат развој на вештини во широк опсег на професионални области, преку учење во училишта и на работно место. Истите треба да се дизајнирани да ги градат вештините и знаењата кај овие лица, кои се во линија со потребите на работодавачите. Овие обуки играат клучна улога во обезбедувањето подобра долгорочна вработливост.

Стручната обука се однесува на наставни програми или курсеви кои се фокусираат на вештини потребни за одредено работно место или занает. Со стручната обука, може да се подготват за специфични кариери, не вклучувајќи ги традиционалните академски предмети. Стручната обука ќе им обезбеди практична, специфична настава за работното место и може да доведе до сертификација и диплома. Со ваков вид на обука може да се подготват за работни места кои што се побарувани во Скопскиот регион, како што машински техничар, медицинска сестра, фармацевтски техничар, градежен техничар, продавач, касиер, возач на камион, келнер, шивач, магационер, готвач, бравар, заварувач, градежен работник, сидар, хигиеничар, работник за товар и истовар, помошник во кујна, земјоделски работник и др.

Обуките ги спроведуваат верификувани спроведувачи на обуки (средни стручни училишта, приватни компании, стопански комори, занаетчиски комори и др.). Обуките се реализираат во период 2 до 6 месеци, зависно од занимањето кое се изучува.

Во регионот на општина Гази Баба има една верификувана програма за обуки, преку која се стекнуваат квалификации, додека на ниво на Град Скопје има околу 50 верификувани програми за обука за квалификации. Видовите на обуки на локално ниво во кои може да учествуваат овие лица и да се здобијат со потребните квалификации, може да видат на

веб страната на Центарот за образование на возрасни на следниов линк [Листа на програми – TIS \(cov.gov.mk\)](#).

Општина Гази Баба, имајќи ја во предвид развиената економија, во соработка со работодавачите, граѓанските организации и коморите може самостојно да иницира и креира провајдери, кои ќе имплементираат верификувани обуки со кои невработените лица ќе се стекнат со квалификации.

### Субвенционирано вработување во граѓански организации со социјална мисија (социјално претпријатије) или општествено одговорни компании

Програма за субвенционирано вработување преку субвенции на плати е еден од начините да се обезбеди поддршка за вработување на лицата кои не можат да најдат работа на слободниот пазар на труд, особено за ранливите категории на лица, кои имаат висока стапка на невработеност. Преку субвенционираното вработување може да се стимулира создавањето на работни места за ранливите категории на пазарот на трудот.

Поддршката за креирање нови работни места преку субвенционирано вработување ќе влијае врз поттикнување на вработувањето на овие лица во микро, мали и средни претпријатија, во социјалните претпријатија кои примарно се насочени кон социјални/општествени цели и чиј профит се реинвестира за остварување на тие цели. Преку деловно работење или вложување во заедницата и граѓански (непрофитни) организации кои се занимаваат со економска активност при вршење на дејност, т.е. активност класифицирана според Националната класификација на дејности, организациите ги остваруваат своите цели утврдени со статутот.

Субвенционираното вработување претставува активна мерка во Оперативниот план за активни мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, кој го имплементира Агенцијата за вработување преку центрите за вработување на локално ниво. Работодавачите добиваат 19.000 денари месечно, како субвенција на платата на вработеното лице за период од 3, 6 или 12 месеци за вработување на лицата. Вкупната финансиска поддршка за едно лице за период од 3 месеци изнесува 57.000 денари; за 6 месеци изнесува 114.000 денари и за 12 месеци изнесува 228.000 денари. Средствата се исплаќаат еднократно за целиот период на субвенционирање, по реализацијата на вработувањето со полно работно време.

## Самовработување

Оваа мерка е дел од Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот, кој го имплементира Агенцијата за вработување во соработка со Агенцијата за развој на претприемништвото. Огласот за учество во мерката се објавува еднаш до два пати годишно. Лицата кои имаат адекватни знаења и вештини и кои сакаат да отворат сопствен бизнис или да го формализираат постојниот, ќе поминат 30 часовна обука за претприемништво, ќе подготвуваат бизнис план и ќе добијат грантови за опрема и материјали во износ од 5.000 евра.

Ова претставува одлична мерка за оние ранливи категории на лица кои веќе имаат одредено знаење, вештина, искуство, но немаат доволно финансиски средства за да започнат сопствен бизнис.

## Препораки

1. Активација на пазарот на трудот ќе придонесе кон зголемување на вработливоста и економската реинтеграција на ранливите категории граѓани на пазарот на трудот, вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства. Активацијата може да се направи преку Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување и услуги на пазарот на трудот. Обуките играат клучна улога во обезбедувањето подобра долгорочна вработливост кај лицата кои немаат адекватни вештини на пазарот на трудот. Нивната комбинација со субвенционирани вработувања или самовработувања, може да доведе до пристојно вработување и приходи за семејството.
2. Агенцијата за вработување и другите институции кои можат да влијаат на економската интеграција има ограничен пристап до повратниците и нивните семејства на пазарот на трудот и затоа вклучувањето на локалната заедница, граѓанските организации и локалниот приватен сектор може да биде ефективно. Општина Гази Баба треба да воспостави услови за креирање на партнерства со граѓанските организации и работодавачите за обуки и вработување на ранливите категории на пазарот на трудот, вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства.
3. Ранливите категории на лица во општина Гази Баба, може да се обучат во секторите каде што има побарувачка за работна сила, како што се секторите: трговија на големо и мало, угостителство, поправка на моторни возила и мотоцикли, преработувачка индустрија, градежништво, транспорт и складирање и друго. Фокусот треба да биде ставен на занимања за кои има побарување за вработување на работници, како што се: машински техничар, медицинска сестра, фармацевтски техничар, градежен техничар, продавач, касиер, возач на камион, келнер, шивач, магационер, готвач, бравар, заварувач, градежен работник, ѕидар, хигиеничар, работник за товар и истовар, помошник во кујна, земјоделски работник и др.
4. Лицата кои имаат знаење и афинитети за претприемништво, може да отворат сопствен бизнис, на пример фризер, козметичар, столар, чевлар, обучувач на странски јазици, сервисер на моторни возила и други, за што би биле поддржани со грант во опрема и материјали во износ од 5.000 евра.
5. Работодавачите кои се заинтересирани да вработат повратник, може да добијат субвенции во износ од 19.000 денари месечно, како субвенција на платата за вработеното лице за период од 3, 6 или 12 месеци. Субвенциите на плати треба да

се промовираат кај работодавачите од општина Гази Баба и Град Скопје, затоа што го зголемуваат интересот за вработување и креирање на работни места за ранливите категории, вклучувајќи ги повратниците и членовите на нивните семејства. Клучна улога во промовирање на оваа мерка кај работодавачите, може да има општината во соработка со Центарот за вработување-Скопје.

---